

ték árkanak kiásásakor nem került elő egyetlen objektum sem a jelzett szakaszon, ezért a területet nem kutattuk tovább.

A 2. lelőhelyen 3 szarmata kutat, egy felismerhetetlenségig szétroncsolt emberi csontvázat és további néhány, feltehetően késő középkori vagy újkori gödröket találtunk. Leletanyag itt is csak egy-két objektumban fordult elő, az is csak olyan kis mennyiségben, hogy az ezen alapuló datálás bizonytalan.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

186. Kömlő, Raglovics-tábla

(Heves megye) I

A terepbejárás adatok alapján intenzív lelőhelyre számítottunk, ám a dombtetőn húzott kutatóárokban csupán egy keskeny árok szakasz volt a tanya magasságában. Korát nem ismerjük, mert leletanyag nem került elő belőle. A lelőhely hossza 220 m.

VÁRADI ADÉL

187. Körösújfalú, Tanácsháza

(MRT 6. k. 9/38. lelőhely)

(Békés megye) Sza

Körösújfalú belterületén, a Béke u. 1. sz. ház udvarán, a Körösújfalú 38. sz. lelőhely északkeleti szélén szerelőakna ásása közben embercsontokat találtak.

Kiszállásunk alkalmával az akna oldalfala miatt leletmentést végezni nem tudtunk, de a munkát végzők és saját megfigyelésünk alapján a sír minden bizonnyal nagyjából dél-északi tájolású volt. A csontokat, valamint egy tál összeillő töredékeit megkaptuk. Mindezek alapján szarmata temetkezést bolygathattak meg.

GYUCHA ATTILA – MEDGYESI PÁL – SZATMÁRI IMRE

188. Kőszeg, Felsővár

(Vas megye) Á

Az 1991. és 1995. között végrehajtott feltárás során napvilágra került a kőszegi Felsővár (Óház-tető, 609 m) központi részét képező hatalmas méretű toronyvár, valamint a várudvart övező három lábnyi szélességű, kőből épített várfal 47 m-es szakasza. A szűkös anyagiak miatt a régészeti kutatás csak a torony közvetlen környékére terjedhetett ki, elmaradt tehát mind a keleti, mind a nyugati oldalon a sziklaplató oldalainak kutatása.

1998-ban sikerült az északi oldalon elérnünk az anyasziklát s ekkor világossá vált, hogy a kőszegi Felsővár egy sajátos vártípust képvisel, mivel az északi és a nyugati oldalon csaknem közvetlenül a torony főfalai mellett húzódik a várfal.

A délnyugati oldal teljes feltárását tűztük ki az 1999. évi ásatás fő céljául.

A munkálatokat a torony déli oldalán, a félköríves ún. sarkantyú nyugati oldalánál kezdtük meg, ahol a sziklaoldal lépcsőzetes megmunkálású.

A toronyvár (lakótorony, donjon, Wohnturm) nyugati oldalán is megtaláltuk az északi oldalon már feltárt 3–4 láb (90–110 cm) széles, rakott kőfalat, amely a torony falsíkjától hat lábnyira (180 cm) húzódik. Az anyaszikláig letisztított területen régészeti leletanyagot alig találtunk: néhány cseréptöredék és egy sarkos vas lópatkó említhető mindössze, valamennyi Árpád-kori.

A nyugati és a délnyugati oldalon feltárt falak elsődleges rendeltetése – minden bizonnyal – védelmi jellegű volt, de támfalként is szolgáltak, hiszen a sziklacsúcs igen meredek és nemcsak a torony felé, hanem lefelé is. A Felsővár nyugati, északi és keleti oldalán 60–80 m mélységű sziklavölgyek nyújtottak oltalmat az egykori várvédőknek és lakóknak.

BAKAY KORNÉL

189. Lengyeltóti, Pusztaberény, Berény-riçe

(Somogy megye) Rő, Kő

A gazdaság fácántelepétől D-re félig felszántott kiemelkedés látható, talán halomsír. Az 1999. március 21-én végzett terepbejárás során a feltételezett halomtól D-re és Ny-ra a patakig sok középkori cserepet és salakot gyűjthettünk. A patak mentén É felé feltételezett római lelőhely van, innen sok érme- és fibulatöredék került elő, de a terület nincs felszántva, ezért nem tudtuk bejárni.

NÉMETH PÉTER

190. Letenye, Hergyó-földek

(Zala megye) Kő

Letenyétől D-re, a 0157/1.hrsz. földút és a Béci-patak gátja által határolt Hergyó-földeken a Mura egykori árteréhez közeli, alig észrevehető kiemelkedésen két kisebb helyen találtunk településnyomokat. A K-re eső (1/a. lelőhely) mintegy 40–50 m átmérőjű területen 14–15. századi cserepek találhatók, ettől DNy-ra 200 m-re egy hasonló nagyságú területen (1/b. lelőhely) ugyanilyen korú edénytöredékeket gyűjtöttünk. (Közöttük fenékbélyeges darab is van.) Ezek a felszíni nyomok egy kisebb középkori majorságra utalnak, amely minden valószínűség szerint a középkori Letenyétől D-re eső Hergyó falucska része lehetett.

Ez a lelőhely az M7 és az M0 autót csomópontjánál található. Az 1/a. lelőhely az M7 tengelyében fekszik, az 1/b. pedig ugyan kiesik a nyomvonalból, de a csomópont földmunkái minden valószínűség szerint érinteni fogják. A lelőhelyen az építkezés megkezdése előtt leletmentő ásatás végzése szükséges.

VÁNDOR LÁSZLÓ – PUSZTA SÁNDOR

191. Letenye, Lapuleveles-dűlő

(Zala megye) Ő, N, Kk

A lelőhely az M70 autót Letenye és Tornyiszentmiklós közötti nyomvonalán, a 3+600–4+160 kilométerszelvények között található.

A Lapuleveles-dűlő K-i feléből, a 0272. hrsz. földút, a Csemetekert és a Mura gátja által határolt területről szórványos őskori, késő népvándorlás kori és késő középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. A lelőhely kiterjedése pontosan nem határozható meg egyrészt a minimális leletanyag, másrészt a rendkívül rossz megfigyelési körülmények miatt (a terület nagy részén még nem vágták le a tavalyi kukoricaszárat). A bizonytalan kiterjedésű lelőhelyet újra be kell járni.

VÁNDOR LÁSZLÓ – PUSZTA SÁNDOR

192. Madocsa, Alsónyilas

(Tolna megye) Á

A lelőhely a Duna árteréből alig kiemelkedő kis dombon található, a falutól K-re. A kis dombot egykor árok övezhette. Jelenleg a szántásban csupán a nedvesebb és enyhén lemélyedő árok utal az erődítésre. A védett területen a talaj szürke, itt edénytöredékek és paticsdarabok találhatóak. A leletek 13. századiak.

Elkészítettük a geodéziai felmérést.

MIKLÓS ZSUZSA

193. Magyaratád, Kéri-határi dűlő (Peressűrű),

Vassalak-lelőhely

(Somogy megye) Ő, Rő, A

Az „Iparrégészeti lelőhelykataszter” program keretében 1999-ben két Somogy megyei kohóásatást végezhettem, miután a Somogy Megyei Múzeumok igazgatója és régészeti osztályvezetője meghívott, hogy a *Somogyi vaskohászat* régészeti projektben vegyek részt. Az első feltárást Magyar Kálmánnal együtt Bodrog-Alsóbűn, a másodikat ásatásvezetőként Magyaratádon irányítottam. 2000. június 25-én dr. Költő László mutatta meg ez utóbbi lelőhelyet és a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum részéről a továbbiakban minden segítséget megadott a leletmentés elvégzéséhez, beleértve az ásatási felszerelés biztosítását és a munkások szervezését is. A vassalakok a Magyaratádi Nagyárok mellett a Kéri-határi dűlőben, a Peressűrű nevű határrészen mintegy 200 m hosszan és 50 méter szélesen található egy domb K-i lejtőjén. A Nagyárokba itt folyik bele a Rózsahegyi forrásból táplálkozó erecske, ez a vízfolyás határolja D felől a vassalak-lelőhelyet.

Húsz kutatóárokot ástunk, majd talajfúrásokkal próbáltuk megtalálni a kohót. Július 12. és 15. között a felmérések után az archeomágneses mintavétel (dr. Márton Péter, ELTE Geofizikai Tanszék) és az árkok visszaturázása történt meg.

Az ásatás eredménye az alábbiakban foglalható össze:

A hosszan elnyúló salakmező az avar kori kohótelepekre emlékeztet. A salaklelőhely D-i szélén feltártunk egy 280 × 350 cm alapterületű (2. periódusában) kőkemencés házmaradványt, amely a tarjánpusztai avar kohásztelep egyik földbe mélyített házához hasonlít. Né-

hány kézzel formált cseréptöredéken kívül római kerámiatöredékek voltak a feltöltés alsó részén, a kemence kövei között töredékes teguladarabok (2) is előfordultak. Az ÉNy-i sarokban található kemencét egyszer alaposan átépítették, kohó-méretű tűzhellyé szűkítették, azonban nem olvasztottak benne vasat, mert annyira nincs kiégetve. Sőt piros átégése csak 1 centiméternyi vastag, így, mivel laza löszös talajba vágják, archeomágneses mintavételre alkalmatlan volt. A ház feltöltésének meghatározó leletanyaga a legalább két mázsányi vassalak és a vasolvasztó-kemence töredékek, mellfalazatok fúvóval. Ez a legfelső nyelési szinttől a legalsó bolygatatlan rétegeig érvényes. Tehát a ház a kohótelep első fázisával egykorú.

A göcökben található felszíni salaksűrűsödések közül – É felé haladva – a második területen több szabálytalan formájú gödröt tártunk fel, köztük egy kohómaradványt, amely a mai felszíntől 20 cm mélységben bukkant elő. A kemence fala – ahol legmagasabb – 25 cm magasságban áll, de itt még földbe mélyített. Tehát az itteni kohók a tarjánpusztai és zamárdi lelőhelyeken megismert „avar típus”-hoz tartoznak, amelyeknek csak egy része emelkedett a föld felszíne fölé. Mégis lényegében szabadon állóak voltak, ugyanis nem munkagödör oldalába voltak bevágva, hanem előttük mélyítették ki (Magyaratádon pl.) 50 és 105 cm átmérőjű kis mélységű salakcsapoló gödröt. Ennek a lelőhelynek is jellegzetessége a mellfalazatok nagy száma, ami szintén az említett típusra emlékeztet. A vassalakkal teli gödröket a patak felé eső lejtőn kettős árok határolja. Az árok feltöltésének is jellegzetes leletanyaga a vassalak. Sem a kohóban, sem a 20 méter hosszan feltárt árokban, sem a gödrökben nem volt keltezésre alkalmas kerámialelet, eltekintve néhány szórványos római és őskori cserépdarabtól, illetve a jellegtelően kézzel formált, díszítés nélküli fazékdaraboktól.

Keltezés, relatív kronológia: Valamikor a római kor és az Árpád-kor közötti korai középkorban, vagy késő népvándorlás korban egy korábbi falu helyén kezdtek el dolgozni a vaskohászok, esetleg tovább használva a település még fennálló objektumait. Talán feltehető a falu és az ipartelep egyidejűsége is. Abszolút kronológia: Mivel jól keltezhető edénytöredékek a kohó közelében nem kerültek elő – az általam kidolgozott kohótipológia alapján, egyelőre – az avar-onogur periódusra keltezem a magyaratádi vasolvasztást, tehát az avar kor szak második felére, de feltehetően nem a 9. századba átnyúlón. Ezt a kormeghatározást az archeomágneses és a C¹⁴ kelteзések pontosíthatják.

Megtörtént a fizikai kormeghatározások kiértékelése. A Márton Péter (ELTE) és Szántó Zsuzsa (Debrecen, ATOMKI) által a Somogy Megyei Múzeumok Évkönyvében közlésre került koradatok a vaskohász-telep régészeti keltezését alátámasztják. A megküldött jelentéseket szívességből használhatom, kivonatukat az alábbiakban ide másolom, ahogy a Somogy megyei kohászati leletek összefoglaló ismertetésének általam összeállított kronológiai táblázatából kiemeltem (ld. 223. oldal fent).